

Kővári Orsolya

Mérlegre téve

ÓNODI ESZTERRŐL

Ónodi szinte az utolsó, aki színésznőhöz méltó lendülettel tudott berobbanni a pályára, karrierje az írás mellett mégis egyfajta mérlegkészítésre ösztönzi a róla gondolkodót. Szemléletesen példázza ugyanis a rendszerváltás utáni években felbukkanó magyar színészgeneráció gazdátlanságát. Egy lényegében igazi közönségfilmek, tévéjátékok, rádió és a *mainstream* színházi kultúra területén jelentős korosztályos rendezők nélkül maradt színészgenerációét.

A berobbanás oka, hogy Ónodi megjelenésében tetőtől talpig az új évszázad nőtipusát testesítette meg: tehetséges, okos, dögös, tanult, független, céltudatos, határozott. Abszolút vamp. Másrészt romantikus, játékos, konzervál némi gyermeklányoságot. Humora van. Értékek iránt elkötelezett. Poszter-adottságokkal bírt, szép idomokkal, és olyan szájjal, melyre amerikai színésznők mutatnak rá plasztikai műtét előtt. És mélyművészet ide vagy oda, a színész teste a színész munkaeszköze, a telt ajak pedig olyan erős jelentéssel bíró külsőség, mely mindennél hamarabb magára vonja a tekintetet, és e jelentés nemigen szokta színházi előadás vesztét okozni. A vásznon sem csak hollywoodi kritérium, a szerzői filmek rendezőinek hagyományosan mániája a gyönyörű száj. Sophia Loren, Fanny Ardant, Nastassja Kinski vagy Pénélope Cruz esetében soha nem lehetett ettől elvonatkoztatni, noha igen jó színésznőkről, és több esetben moztörténelmet író alakításokról van szó.

Ez az önmagában erotikus jelenlét hatotta át a *Barbárok* rusztikus *femme fatale*-ját, a *Ledarálnakeltüntem* tökrészezen, szétcsúszva dülöngélő primadonnamaradványát, de még Célimène (*A mizantróp*) erotikátlanított, esetlen fekete bölcsészjelmezein is átüt, és nagy erővel határozza meg az udvarlásra késztetett, majd háta mögött kigúnyolt nyájacska indulatait. Mikor a *Barbárok* lefokozott Bovarynéja, Nagyezsda Polikarpovna, a pénzügyőri szemlész felesége csábításra kikészítve, romantikus regényérzelmekekre kiéhezve megjelenik a színen, azonnal tudjuk, számára a látogatók érkezése valamilyen módon végzetes lesz. Ónodi Nagyezsda érzelmi együgyűségének és döbbenetes elszántságának érzékeltetésére félelmetesre fűti fel testét; a hosszú éveken át asszalódó, magát jobb sorsra érdemesnek tartó nő most

1. Az Így él a világban (Fekete Ernővel)

2. A Ledarálnakeltüntem című előadásban

3. A mizantrópban (Fullajtár Andreával)

mindenen átgázol, amolyan természeti csapással válik, saját hegyét felperzselő vulkánná. Ugyanakkor az, hogy ő az egyetlen, aki „halálra van ítélve”, mégis harcol, kirí tehetetlen, agonizáló környezetéből, egy korábbi alakítást juttat eszembe, egy másik orosz, egy másik Ascher-rendezést, az *Ivanovot* és Anna Petrovát. Még házi ruhában, rendezetlenül, dagadt szemekkel, láztól kiütött szájjal, tudóbetegesen is nő, nem alázattal könyörög, nem alamizsnát kuncsorog, szelíd erőszakkal marasztalja a férjet, gyöngéden szemébe tekinget, csabos játékkal fejtegeti róla az öltözéket, ölével vágyat ébreszt; nem egy agyonhordott rózsaszín pongyolába száműzött bizonytalanságával, hanem annak az asszonynak a tartásával cselekszik, aki tudja, vannak erői, melyekből betegem sem vesztett. Nem Anna

Petrovna, Ivanov menthetetlensége koncentráliódik igazából közös jeleneteikben. Ónodi még akkor sem ropantja össze, mikor méltatlan szóváltásban tudomást szerezve végzetéről mélyen beleszív cigarettájába, majd néma csendben hagyja szétgurulni mindazt, amit eddig

Ascherja, Székelye és Zsámbékija, Ascher és Zsámbéki viszont már egészen máshol tartanak, másképp gondolkoznak, más foglalkoztatja őket, mint a náluknál harminc évvel későbbiek – még ha fiatalítják is a társulatot. A *Sirályal*, a *revizzorral*, a *Három nővérrel*, a *Platonovval*² nemcsak a színészi, hanem a rendezői életművek is épültek, és ezek az alkotók az évek-évtizedek előrehaladtával egyre több klasszikust tudtak maguk mögött, és bár nem kizárólag, de mind sűrűbben kacsingattak olyan materiák felé, melyek színháztörténeti szempontból kevésbé kultikusak, ugyanakkor kellő érzékletességgel hordozzák a rendezői gondolatot. A sors fintora, hogy Ónodi tökéletes e darabok mondandójának közvetítésére. Színházából leginkább alkalmas az ilyen típusú feladatra. Amikor elolvassa az *Így él a világ*, a *Mit csinál a kongresszus?* vagy a *Dilettánsok* szövegkönyvét, természetesen megijesheti, hogy sem Miss Millamant, sem Luise Gift, sem özvegy Bordinné nem ívelhető olyan szépen, nincs olyan helyzetekbe hozva, mint a Csehov-hősnők.

Schiller Kata felvételei

sejtett orvosi elhallgatások közepette, szándékos önáltatások árán valahogy nagy nehezen összetartott. Ónodi jelenlétének intenzitását fokozza figyelve, ahogy idegszálaival rátapad a partnerre, minden rezzenésre reagál. Ez olyan vonás, mely a világirodalom legkomplexebb szerepeinek megformálására predesztinálja.

Színházi létével összefüggésben neki magának is sokáig hiányérzete volt. Többször szóvá-szóvá tette, hogy de jó lenne klasszikusokban, nagyszerű szerepekben megmutatkozni. Mert hogy is mondja, „a különböző rendezői kísérletek, ismeretlen darabok, élvezhetetlen szerepek nem adnak szárnyakat”.¹ Naivaéveit a bölcsészkar angol szakán töltötte, majd a színművészeti főiskolát követően, néhány jó szerep után úgy tűnt, vákuumba került. Abba a Katona József Színházba szerződött, melynek fiatal színésznői anno mennybe mentek a klasszikusokban, méghozzá azon rendezők közreműködésével, akik őt is oda hívták. Van azonban egy-két egészen triviális tényező, amit nem lehet figyelmen kívül hagyni. Például azt, hogy Ónodi korosztályának nem lesz

Megpróbálni ezeket klasszikusként, tanult módon felépíteni, úgy csinálni, mintha zseniálisra lennének írva, szakmai öngyilkosság. Más módszerekre és adottságokra van itt szükség. Felértékelődnek a színész értelmi muníciói. Ónodi kuriózuma, hogy alakításából minden esetben az derül ki, nem csak és nem elsősorban a szerepről van elképzelése, hanem az őt körülvevő világról. A darab világról, meg úgy általában is. Kivonja a híg anyagból az esszenciát, és hagyja, hogy szétterjedjen figurájában. Rendezőmód gondolkodik színészként. Ehhez tudni kell elemzőn olvasni, muszáj az egész szöveget ismerni és érteni, nem elegendő a tradicionális színészszerzők jegyében átfutni a szerepnév mellett található sorokat. Ónodi játékkultúráját velejéig átjárja figyelve, eszessége, szarkazmusa, pompás diplomáciája, és főképp vele növekedett cinizmusa. Ez utóbbi vonása minden szerepépítésében hangsúlyos, sokszor nem magában az alakban, hanem arra reflektálva van jelen. Vegyük a *Top Dogs* elbocsátott felsővezetőjét. Lili még számol a tréning sikerével, és nemcsak az újra csúcsra jutással, hanem a korábbiak megfejlésével is, illúziókat táplál, gimnazista bizonyítási vágyak megvalósításáról ábrándozik; Ónodi meg mintha egy kis túvel állna felette, hogy újra és újra kegyetlenül kipattintsa a felfűjt szivárványszín buborékcöskét. Vagy ott volt a *Játék a kastélyban* Annie-ja, az eperajkú díva a nagy karrier biztos ígéretével – vonták is a párhuzamokat könnyedén –, de azért Ónodi mederben tartotta a képzeteket a maga csípős iróniájával. És beugrik még egy szerepátvétel is, a kö-

repek nem adnak szárnyakat”.¹ Naivaéveit a bölcsészkar angol szakán töltötte, majd a színművészeti főiskolát követően, néhány jó szerep után úgy tűnt, vákuumba került. Abba a Katona József Színházba szerződött, melynek fiatal színésznői anno mennybe mentek a klasszikusokban, méghozzá azon rendezők közreműködésével, akik őt is oda hívták. Van azonban egy-két egészen triviális tényező, amit nem lehet figyelmen kívül hagyni. Például azt, hogy Ónodi korosztályának nem lesz

¹ Mire fel hőbörögek? Sztankay Ádám interjúja (168 óra, 2000. március 16.)

² Az első két darab Zsámbéki Gábor, az utolsó kettő Ascher Tamás rendezése

A Koccanásban (Gáspár Sándorral)

zelmúltból, a *Sáskák* Dadája. Azt hiszem, aligha akad férfi, aki Elek Ferenc (Milan) helyén ülne, mikor Ónodi „elmutogatja az égtájakat” a baráti összejevetelen. Az kasztrálással ért fel.

Egyébként ahogy Zsótér Sándor használta a *Bakkhánsnők*ben, az volt a telitalálat: világtalan öreg jós, lakk-cszizmában.

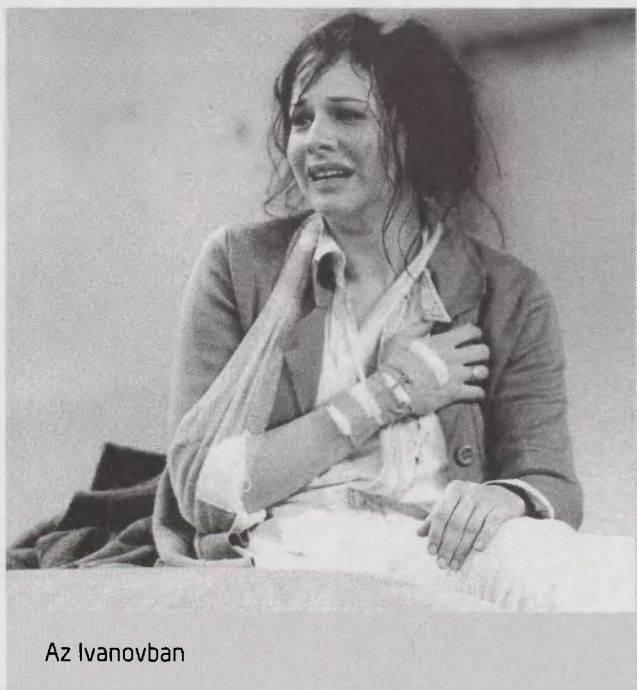
Koccanás-béli feladata – ha nem is az ő problémáiról szól – igazi közérzetszerep. A többdiplomás, állástalan, folyton pénzsűkében lévő, gyermekét egyedül nevelő Nő, aki leharcolt autójával belehajt az előtte haladóba, miután belérohantak, és miközben időre megy, épp állásinterjúra – tulajdonképp tipikus história. Nem figurát hoz benne, hanem éleltszemléletet, eleve letepertséget, az eseményben összpontosuló, de régóta hurcolt letargiát. Ügyel az egyszerűsége, és kihasználja a lehetőséget, hogy hús-vér embert jeleníthet meg. Ez ropant koncentrációt igényel egy olyan közegben, melyben az összes többi szerep karaktere van írva.

Ónodit a fenti bevezető törvényszerűségeinek megfelelően nyomban felfedezte a film. Első próbafelvétele abban állt, hogy odament egy ablakhoz, és kirúzsozta a száját. Ez volt a *Glamour*, mely éveket csúszott, közben befejezte Kamondi Zoltán misztikus meséjét, a vágy tárgyát, a végzet attraktív szüzét elmaradhatatlan iróniával jelenítve meg benne. Az *Alkimista és a Szűz* mellett dobozba került Lukáts Andorral a *Portugál*, Sas Tamással a *Kalózkodók*, Deák Krisztinával a *Jadviga párnája* és egy gyatra *remake*, a *Meseautó*, melyben Perczel Zita szerepét játszhatta el. Szempillantás alatt kiderült, hogy a kamerával nem lesz gondja. Herendi *Valami Amerika* című vígjátékában egy visszafogott gyógyszerészlányt kap, a legkevesebb jó helyzettel, a legkevesébé ütős szövegekkel, melyet ötletességgel, puritán módon old meg. A második részben figurája színpadra kényszerül, ott meg bravúrosan eljártssza, hogy rossz színésznő. A *Boldog születésnapot!* balatoni kalandornőjéért, aki terhességet színélve zsebeli ki a korábbi tóparti konferenciákon elgyöngült családós férfiakat, alakításdíjat kap a Filmszemlén. Bizsereg a jelenléte teremtette bizarr

sztuációkban, de akkor is igen jó, mikor egyik áldozata (Bálint András) meglepi a meleg fogadtatással.

Kétségkívül korosztálya egyik legjobb filmszínésznője, profi, fesztelen, a pillanatra inspirált, van stílusérzéke, szereti a közönség, ráadásul szexusa kortalan, minél érettebb, annál több izgalmat tartogat. Sose fog leoregedni a vászonról. Talán ezért reflexszerű személyével kapcsolatban a történelmietlen felvetés, mit tudnánk ma róla, ha filmkultúrájára valamivel kényesebb országba születik. Ónodiból végül nem lett szerzői filmes múzsa – mint Török Illyés Orsolyából Hajdu Szabolcs, vagy Tóth Orsolyából Mundruczó Kornél mellett –, márpedig a magyar filmstruktúrában ez a minőségi életmű felé vezető egyedüli járható út.

Harmincnyolc éves. Színházi pályájára lassan begyűrűztek a lexikonszerepek. Játszott már Shakespeare-, Csehov-, Molière-, Euripidész-, Szophoklész- és Molnárhősnőt. Évát *Az ember tragédiájában*. Susánnát *A kétféjű fenevadban*. Szerepátvétellel még Szomoryt és a három nővér egyikét is beemelte. Mivel vidéken nem volt szerződésben, ennél többet kívánni sem lehet. Az ország

Az Ivanovban

első színháza rendszerszerűen kezdi beugratni a szülési szabadságok folytán felszabadult főszerepekbe.

Ami a filmet illeti, Törőcsik Mari ekkorra többek között már túl volt a *Körhintán*, a *Vasvirágon*, a *Szent Péter esernyőjén*, az *Édes Annán*, a *Csend és kiáltáson*, a *Szerelmem* című Makk Károly-filmeken... Bánsági a *III. Richárdon*, a *Bizalmon*, a *Mephistón* és Mészáros Márta cannes-i nagydíjat érő munkáján (*Napló gyermekeimnek*). Udvaros az *Elvesztett illúziókon*, a *Te rongyos élet!*-en... Básti Juli a *Kettévált mennyezetben*, a *vörös grófnőn*, a *Sztálin menyasszonyán*... Szó sincs róla, hogy ezek a filmek mind zseniálisak volnának, inkább arról, hogy valódi lehetőségeket adtak e színészeknek, és szakmailag nem múltak el következmények nélkül.

Mit mutat Ónodi mérlege? Mindenekelőtt a személyiség súlyát. Rátelepedő generációs terhekét. Gazdag színházi és gazdagon szegény filmes pályát. A kötélháton egyensúlyban tartott jelent.